

vii. 3856 - 107 / 1934-35. - mäsodim kirjuri all. hidomáunji epigolat
1934. dec. 19. - en epifrangji

viii. 4100 - 351 / 1934-35. - 1935. juun. 24. - en - dsó kirjuri allous
hid.: i epigolat. epifrangji

Dehceen, Hajdu nu. 1913 juun. 6. i israelita.

avataxi áhriat : 125 / 1935-36. of. o.

rep : 1935. out. 15.

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

ÉVI: 1935 SZEP. 23.

77

szám.

Előirat: _____

1935

—1936

Utóirat: _____

Aláírásra kiadatik:

Dr. Popély Ferenc

„ Kasznel Vilmos

professzor mellett.

Debrecen 1935. szeptember 24.-én

Nő dolgozat, bár hibás,
hogy az anyagot nem
tagolja. Elfogadom!
1935. szept. 28.

Popély

e. i. déván.

Elfogadom.

Debrecen, 1935. okt. 4.

Kasznel Vilmos

REPUBLIC OF INDONESIA
DEPARTMENT OF THE ARMY
OFFICE OF THE DEPUTY COMMANDER
FOR SPECIAL OPERATIONS
JAYAPURA

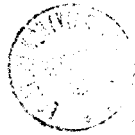
Államtudományi doktori értekezés.

MEZŐGAZDASÁGI SZOCIÁLPOLITIKA,
különös tekintettel a magyarországi
törekvésekre.

Beterjeszti:

Wilheim György államtudományi doktor jelölt.

A 2679

"A magyar életnek igazi nagy problémái a nép és föld szűkségei, az igazságos jövedelemelosztás és a dolgozó néprétegek szociális védelmének problémája."
/dr Antal István sajtófőnök./

Mielőtt a tárgy érdemére térnénk, a tétel szemléltetőbbé tétele, illetve könnyebb megértése végett szólnunk kell a szociálpolitikáról általánosságban és arról, hogy hogyan viszonylik egymáshoz ennek két főága: az ipari munkásügy és a mezőgazdasági szociálpolitika.

A társadalmi és gazdasági élet terén emberi mivoltukban megkárosított, illetőleg veszélyeztetett egyének érdekében kifejtett állami tevékenység igen régi keletű. E tevékenységnek kezdeti fellépésében a forrása az emberi érzés volt, amelyet embertársaink szenvedése kelt bennünk. A segítségnek az oka tehát itt még a humanizmus, mely nem az ember öncéluságának vi -

lágos tudatára, hanem az együttérzés érzelmi mozzanataira támaszkodik, a bekövetkezett baj váltja ki ezt, és pedig teljesen egyéni vonatkozásban. Mindáig az emberiség szólal meg ezekben a humánus intézkedésekben, még ha azok bármilyen nagyszabású intézmény jellegét is nyerik. Utalnunk kell itt a római császároknak a rabszolgák helyzetének az enyhítésére tett intézkedéseire. Rómában a rabszolga jogilag nem személy volt, hanem tárgy, akivel ura teljesen szabadon rendelkezett, mégis embervoltával járó természetes személyisége szükségszerűen éreztette hatását az emberek gondolkozásában és a fenti rideg elvet keresztül törte, amennyiben az államhatalom szükségesnek talált olyan rendelkezéseket életbe léptetni, amelyek korlátozták a rabszolgatartó hatalmát, tilalmazták a rabszolga megölését és megkönnyítették a felszabadítását. Így a rabszolgák helyzete fokozatosan javult, míg végre a kereszténység humanizmusa teljesen likvidálta ezt az intézményt. Ugyanilyen rugók mozgatták a középkori állam beavatkozását a jobbágyság terheinek köny-

nyitására.

A szociálpolitikának új fejezete kezdődik a gazdasági életnek kapitalisztikus átalakulásával, amely kiélezte a gazdasági szervezet és a munkás emberi mivolta közötti ellentétet. Erre az időre esik a társadalmi tudományok nagy fellendülése következtében a közgazdasági elmélet kifejlődése, amely gazdasági kérdésekben az emberek látókörét óriási mértékben kiterjesztette és e jelenségek átértésének az alapját megvetette. A közgazdasági és társadalmi élet közötti összefüggések behatóbb vizsgálat alá kerülvén, kitűnt, hogy nem egyes, elszigetelt egyének állanak egymással szemben, hanem hasonló helyzetűek csoportjai, vagyis egyes társadalmi osztályok, tehát azok a sérelmek, amelyek a gazdasági életben az egyes öncéluságán esnek, nem mint egyéni esetek, mint elszigetelt és csak egyesekre szorító jelenségek merülnek fel, hanem egész társadalmi osztályokra vonatkozólag, amiből következik, hogy a gazdasági ellentétek is az egyes osztályok között alakulnak ki. Leszögezhetjük mostmár az első

megállapításunkat: a modern szociálpolitika feladata, illetve vezető szempontja, hogy megállapítsa az egyes nagy társadalmi csoportok, osztályok közötti érdekellentéteket és azokat kiegyenlítse. De a fejlődés gondolata még egy követelményt tolt előtérbe a szociálpolitikát illetőleg, hogy t.i. ne csak arra szorítkozzék ma-napság, hogy a bekövetkezett társadalmi bajokat orvosolja, hanem aként nyuljon bele az osztályok egymásközi viszonyába a gazdasági szervezkedés tultengéseinek a lefaragására, hogy eleve kizárja az egyes társadalmi rétegek tagjainak az öncélúságát veszélyeztető magatartást.

Tehát többé már nem a könnyörület és az együttérzés labilis és szubjektív alapján épül fel a szociálpolitika, hanem a társadalmi célszerűség kemény talaján. Erkölcsi tartalma megmaradt ugyan, de ez tudatos kötelességtudásban nyilatko-

zik meg; hogy a társadalmi összeműködést gazdasági téren úgy kell berendezni, hogy a védelemre szoruló osztályok emberi mivolta kárt ne szenvedjen és az osztályegyütműködés a nyugodt fejlődés érdekében feltétlenül meglegyen.

Miután eljutottunk a szociálpolitika fogalmának a tisztázásához, mielőtt vizsgálnánk azokat az eszközöket, amelyek az államhatalomnak rendelkezésére állanak és amelyeket igénybe is kell vennie, ha reális mezőgazdasági szociálpolitikát akar folytatni, még előbb disztingválunk kell a mezőgazdasági szociálpolitika és az ipari munkásügy között, amit az ipari és a mezőgazdasági munka eltérő természete és szervezete tesz szükségessé. Ezt a különbséget a jobbágy-ság megszűnésekor és a feudális agráralkotmány bukásakor még nem ismerték fel a közigazdászok és a törpebirtokosok és mezőgazdasági munkások,

vagyis a mezőgazdaságban fizikai munkával termelők érdekeit az ipari munkások érdekeivel azonosítva az ipari szociálpolitika intézményeiben és reform terveiben vélték azok problémáit is megoldani.

E téren alapos változást jelent a XIX. század végén jelentkező agrárkrízis és ennek tanulmányozásából származó tudományos eredményekből -amelytől tulajdonképen a modern állami mezőgazdasági szociálpolitika térhódítását számíthatjuk- világos lett, egyrészt hogy a mezőgazdasági termelők osztálya sokkal komplikáltabb, mint az iparié, másrészt, hogy ebből folyólag az osztályharc a mezőgazdaságban nemcsak a munkaadók és a munkások szembenállása, hanem egyrészt az összes mezőgazdasági termelők harca az ingó tőkével, a hitel, az értékesítés, az anyagbeszerzés terén s az ezzel kapcsolatos jogi, kulturális,

stb, berendezkedések ellen, pl a város, a falu, az agrár és az ipari állam ellentéte, a városba tódulás, másrészt küzdelem a földért, amely a kisbirtokost és törpebirtokost a nagy- és középbirtokossal, végül küzdelem a jobb életszínvonalért, amely a munkást a munkaadóval állítja szembe. Még ezt a legutóbbi problémát sem lehet az ipari sémára ráhuzni, mert a mezőgazdasági munkásosztály felemelkedése a magántulajdon alapján is biztosítva van és azért ez a társadalmi osztály a pénzbérek, az egységes munkaidő és egyéb ipari szociálpolitikai intézkedések fölé helyezi a magántulajdon megszerzésének lehetőségeit, az osztályfelemelkedés intézményes biztosítását, vagy legalábbis ezek megkönnyítését célzó intézményeket.

A mezőgazdasági szociálpolitikusként kiindulási pontul mindig azt kell felvennie, hogy

a mezőgazdálkodás elsősorban organikus, míg az ipari termelés mechanikus, tehát a kettőnek egészen különböző a szociális kihatása. Tekintettel arra, hogy a mezőgazdasági termelésnél a főszerepet a természet játsza, az ember szerepe csak másodlagos, az ember kénytelen engedelmessé válni a természet törvényeinek s e függőségének a tudata bizonyos türelemre, vallásosságra, meggyőződésre neveli a mezőgazdasági népet, míg az ipari munkás az anyagot bizonyos értelemben uralja, tetszése szerint formálja s ez neki egy nagyfokú öntudatot kölcsönöz, amellyel a társadalmi viszonyokat is tetszése szerint akarja alakítani. Ez őt forradalmivá, szélsőséges jelszavak iránt fogékonyá teszi. A mezőgazdasági termelés természetéből folyik továbbá, hogy egy üzemből nagy tömegek nem hozhatók össze, mint a gyárban, hanem a munka szétszórtan folyik, ami a agrárelemeket szervezkedésre, tehát önszerveződésre képtelenné teszi.

lenné teszi és így az állam beavatkozására fokozott mértékben rá van utalva helyzetének a javítása érdekében.

Konstatálható továbbá, hogy az ipar fejlődése a koncentráció, a mezőgazdaságé a decentralizáció, tehát a kisbirtok az elporlódás felé halad.

Ezek a kisgazdaságok még most sem egyebek, mint termelési és fogyasztási közösségek és termelésük ma is az "oikos" évezredes rendszerében folyik. Ezt a zárt családi gazdaságot kezdte ki a kapitalizmus a hitel, az értékesítés és a közszolgáltatás révén, de fölötte még nem tudott egészen urrá lenni, dacára annak, hogy az ősiség és jobbágyság megszüntetése után ezek a kisgazdaságok nagyobb közgazdasági összefoglaló erő nélkül maradtak és ezekre vonatkozólag alkalmazhatjuk azt a mondást, hogy "a mezőgazdaságnak kereskedelmi feje nőtt", mert az állam

gondoskodását idejében kiterjesztette rájuk is. Ugyanis a mezőgazdasági szociális kérdésekkel foglalkozóknak hamar rá kellett jönniök, hogy a közép- és nagybirtok -tehát a 100 holdon felüli - anyagi erejénél és politikai befolyásánál fogva elég hatalmas arra, hogy a gazdasági harcban megállja a helyét a saját lábán is, míg a mezőgazdaságban fizikai munkával termelők, akár van egy csekély földecskéjük, akár mint egyszerű napszámosok és cselédek vesznek részt a termelésben, fokozott állami gondoskodást és társadalmi támogatást igényelnek, tehát ebből a szempontból kell az agrárpolitika kérdéseit átgondolni és csoportosítani s így hatályossá tenni a kisbirtokos paraszt és mezőgazdasági munkás szociális gondozását.

Mostmár tisztán áll előttünk a mezőgazdasági szociálpolitika feladata, amelynek két

uton kell haladnia a kitűzött cél felé. Az egyik uton -támaszkodva a mezőgazdasági kisüzem életképeségére, a mezőgazdaság intenzív fejlődésével szoros összefüggésben lévő természéternél több életképes, önálló kisgazdaság megteremtése, s ezek boldogulásának a konjunkturák változása és az ingó tőke hatalmi törekvéseivel szemben való védelme a végcél, a másik uton a mezőgazdasági proletariátusnak a mezőgazdaság számára való megtartása, anyagi és szellemi jólétének az emelése és biztosítása lebeg ideálként a szociálpolitikus szemek előtt.

Helyesnek látszik tehát, hogy ha külön foglalkozunk azokkal a teendőkkel, amelyek a földdel rendelkezők érdekében látszanak szükségesnek; ezeknek feladata egyrészt megakadályozni azt, hogy a föld kicsusszon a paraszt lábai alól, másrészt pedig azon érdemeseknek, akiktől saját hibájukon kívül eluszott a föld, föld juttassék. Ezután kerülhet sor a szigorú értelemben vett, mezőgazda-

sági munkást védő intézmények tárgyalására.

Azok a bajok, amelyek a kis parasztgazda érdekében beavatkozásra kényszerítik az államhatalmat, nem új keletűek, visszanyulnak Európa mai agrár-alkotmányának kialakulása idejére, amikor a jobbágy-rendszer a magántulajdon alapján álló szabad parasztbirtok rendszerévé alakult át, csak természetesen vissza-visszatérve az új viszonyoknak megfelelően új formákban léptek fel. Kétségtelenül a jobbágy-felszabadítás volt a világtörténelemben eddig a legnagyobb szabású agrárszociálpolitikai reform, amelynél a humanitás szempontjai csak másodrangú szerephez jutottak, bár a kiáltó ellentét, amely a földbirtokos és a földet turó jobbágy helyzete között fennállott, gondolkozásra készítette a felvilágosult XVIII. század emberét, mégis e körülmény mellett több tényező lassú és szivós munkája kellett ennek keresztülviteléhez. Legfontosabb ezek közül az ipari fejlődés volt, amely Európa nyugatán rohamléptekben indult meg, amely az eddig majdnem

kizárólag mezőgazdasági munkára ítelt alsóbb néprétegeknek egyéb megélhetési lehetőséget is kínált, s így első ízben támasztott versenyt a mezőgazdasági munkának. A másik figyelemreméltó tényező az, hogy a hosszabb ideig tartó békés évek alatt a népesség gyors ütemben szaporodott, s az így növekvő szükségletet az élelmezés terén a jobbágy-rendszerrel extenzíven művelt föld alig volt képes megteremni, tehát a rendszer hátrányai mindinkább kezdtek kidomborodni. Nem kevésbé befolyásolta a közhangulatot Malthus Tamásnak a népszaporodásról irt pesszimista munkája, amely azt igyekezett bizonyítani, hogy e rendszer mellett a növekedő népesség élelmiszerelemmel nem lesz ellátható.

E tényezők nem egyformán éreztették mindenütt a hatásukat. Nálunk egyelőre csak a jobbágyterhek megkönnyítését idézte elő Mária Terézia uralkodása alatt. De kitünt, hogy ilyen és ehhez hasonló félintézkedések nem elégségesek a mezőgazdasági termelés nyugodt mederbe terelésére, s így mindjobban megérett a gondolat, hogy a jobbágyok kedvezőbb helyzetbe juttatása és a mezőgazda-

sági termelés újabb lendülete csak gyökeres reformmal érhető el: a jobbágyok felszabadításával és ezzel kapcsolatban a föld tehermentesítésével. A reformkorszak, amely a két előbbi követelményt megvalósította, Franciaországban az 1789.-i forradalomban kezdődik, amely egy hosszú felszabadító processzus utolsó etapa. Ugyanigy egy hosszú fejlődési folyamat eredménye a porosz jobbágy-reform is, mely még 1771-ben kezdődik a jobbágyságnak az állami birtokon való felszabadításával és csak 1807-ben fejeződik be, sőt a földtehermentesítés csak 1850-ben. Nálunk az 1848: 9. és 10. tc. -jobbágyság felszabadításáról és földtehermentesítésről- valósítják meg az új gazdasági rendszert, látszólag minden átmenet nélkül, forradalmi nyomás hatása alatt, valójában azonban itt is az előző évtizedek reform országgyűlésein maga a nemesség érlelte és tette a közhangulatot alkalmassá az eszme megvalósítására.

E reform lett volna hivatva arra, hogy a föld és művelője között a legszorosabb kapcsolatot megteremtse, a földművelőben teljes érdekeltséget keltsen

fel földjének minél okosabb kihasználása és a termelés minél intenzívebb fokozása iránt, hisz mostmár magának dolgozik, s nincs kiszolgáltatva annak, hogy a földből, amelybe megtakarított pénzecskéjét befektette s melyet maga és családja verejtekével művel, a földesur szeszélye bármikor kitessékelheti. Megszűnt minden megkötöttség, ugylátszott, hogy mindenki a maga szorgalmának a gyümölcsét fogja élvezni és érvényesülni fog a szabadversenynek az a jótékony hatása, amely e reformok lebonyolítása idején az iparban mutatkozott.

Hamarosan kitűnt azonban, hogy a jobbágyfelszabadításnak ezen üdvös hatásai nem teljesülhetnek. A végrehajtáskor a szociális hatás, a termelő osztály és földbirtokos osztály között a gazdasági, s ennek folytán társadalmi kiegyenlítődés ugyszólván teljes mértékben megvolt ugyan, de nemsokára nyilvánvalóvá lett, hogy az időnként való egyszeri kiegyenlítések mellett folytonos irányadásra és támogatásra is szükség van, különben a mezőgazdasági termelés egyensulya újra meg újra felborul.

Legnagyobb baj az volt, hogy az új birtokos tőke-keelő nélkül, sőt ahol a váltságdíjat is magának kellett fizetni, anyagi terhekkal már előre jól megrakodva fogott a gazdálkodáshoz.

Hozzájárult az eladósodáshoz még az is, hogy az új birtokos előtt ismeretlen volt az önálló gazdálkodás, pedig saját kis üzemét saját anyagi felelősségére kellett vezetnie.

A földbirtokos korábbi támogatása nem volt ideális és önérdéktől mentes, de mikor ez is hiányzott, s viszont a szervezkedésnek még csirái sem voltak meg, a kisbirtokosnak igen erősen kellett volna lábán állnia, hogy magára hagyatva boldogulni tudjon. A gazdasági élet egyre komplikáltabbá válása egyre jobban belesodorta a kisbirtokos parasztot az árutermelésbe, holott erre hiányoztak az előfeltételei. Annyit sem tudott piacra vetni, hogy inséges évek meddő aratásait megtakarításával kibirja: adósságra szorult tehát ő is. A kisembernek adott kölcsön pedig drága, mert a tőke nem siet utána, neki kellett tehát a pénzügyekben való járatlanságával botorkálni a hitelezők ügyes és kockázatát jól megfi -

zettető csoportja után. Pedig a kisgazdának a hitel -
szükséglete azt kívánná meg, hogy olcsón jusson hitel-
hez, s azt ugy fizethesse vissza, mint az a természet
rendje szerint jutalmazott munkájából lehetővé válik.
Elénk áll tehát a nagy ellentét a hitelezők és a mező-
gazda között és a nehéz problémát, - hogyan lehet ezt
az ellentétet, ha nem is teljesen kiegyenlíteni, de a
lehetőséghez képest enyhíteni - az állam van hivatva
megoldani a maga szociális hitelpolitikai intézményei-
vel!

Az állam a kis mezőgazdasági birtok szociális
hiteligényeinek a kielégítését megfelelő hitelszerve-
zet kiépítésével eszközölheti. Poroszországban látjuk
először az állam beavatkozását a mezőgazdasági hitel -
ügyekbe a XVIII. század hetvenes éveiben, amikor Nagy
Frigyes kezdeményezésére a birtokosok u.n. Landschaft-
okat alapítottak, amelyek egy-egy nagyobb terület bir-
tokosainak kényszer-társulatai voltak, hivatásuk pedig
az anyagilag megszorult tagoknak hitelnyujtással való
támogatása volt. Zálogleveleket bocsátottak ki, melyek-
nek kamatjaiért és törlesztéseiért a tagok egyetemlege-

sem szavatoltak. Szociális jelentőséget csak akkor nyertek, amikor a múlt század közepén működésüket az állam a parasztokra is kiterjesztette. Nálunk a szociális hitelügy az 1848: 14. tc.-kel születik meg. Ez a törvény egy országos földhitelintézet felállítását rendelte el, melyből azonban a szabadságharc utáni szomorú időkben semmi sem lett. E sikertelen állami próbálgatás után az első mezőgazdasági érdekképviselőnk, OMGE vette kezébe az ügyet sokkal nagyobb eredménnyel, mert sikerült neki egy ilyen intézetnek a felállítása. A siker azonban nem volt tartós, mert hamar kitűnt, hogy a kisbirtokok hitelszükségletének a lebonyolítására nem alkalmas, annálkevésbé, mivel az igénybevehető kölcsönösszeg olyan magasan lett megállapítva, amilyenre biztosítésként a kisbirtokos minden vagyona sem elegendő, pedig az állam csak azért biztosított számára nagy dotációkat, hogy jótékony működésével a kisgazdaságot is felkarolja.

Direkt a kisbirtok hitelszolgálatára létesített intézményeknél éppen megfordítva áll a helyzet, amennyiben magánkezdeményezésből eredő meddő kísérletek után

- amilyen volt az 1872-ben alakult, s 1880-ban csődbe ment Kisbirtokosok Földhitelintézete - maga az állam volt kénytelen a szervezés ügyét kezébe venni. Az eredmény az 1879: 39 tc.-ben létesített Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete, amely az adósok egyesületeként létesült hatalmas állami kedvezményekkel. Feladatát ez sem volt képes teljesen betölteni, mert a vidéki előlegegyletek hálózata, mely hivatva lett volna a kisbirtokosokhoz közelebb férkőzni, miként azt az eredeti terv akarta, nem épült eléggé ki, s így inkább csak a középbirtokosság érezte működésének kellemes oldalát.

Mikor az állam belátta, hogy a kisbirtokos paraszt hitelügyét ő maga kielégítően megszervezni nem képes, viszont az egész Európában mindinkább fellendülő szövetkezeti mozgalom által felkarolt kisemberek hitelügye kellő merderbe terelődött, abban látta e téren kötelességét kicsúcsosodni, hogy ezt a mozgalmat védő szárnyai alá vette.

A gazdasági liberalizmus korában a kisembereknek azt kellett tapasztalniok, hogy ha az önző plutokrata kapitalizmussal szemben elszigetelten maradnak, el kell pusztulniok, míg szövetkezve a tőkeerősek előnyeit élvez-

zik, felállították tehát a követelményt; az apró, atomisztikus erőket egymás védelmére egyesíteni kell, mert így aránylag nagy erőket lehet összehozni. Így megszületett a szövetkezet fogalma, amely épen azért, mert a forgalomnak a legkisebb egységeiben, a falukban is létrehozható, legközvetlenebbül érintkezhet az alsóbb néprétegekkel, tehát legalkalmasabb arra, hogy segítő kezet nyújtson az arra szoruló kisembereknek. A szövetkezetek legnagyobb része a termelés fejlesztésére és ennek segédeszközei előteremtésére alakul, csak kisebb hányad foglalkozik a termelvények értékesítésével, s még kevesebb tüzi ki céljául a fogyasztás egyenetlenségeiből eredő károk elosztatását.

Minket e helyütt főképen az első kategória érdekel, azok közül is a hitelszövetkezetek, mert hálózatuk legkiterjedtebb, létesítésük legkönnyebb, s az általuk tehető segítség a legnagyobb. Mindenütt a legkönnyebben felismerhető szükséglet pótolnak és kezelésük a szükséges gondosságon és óvatosságon kívül különösebb szakértelmet nem kívánnak meg. Két óriási nagy előnyük van: 1./ más hitelszervek által kevésbé kultivált hi-

telszükségletet, főleg üzemi célokat szolgáló személyi-hitelt elégitenek ki, 2./ a takarékosági hajlamot növelik, amikor üzletrész és betét gyanánt tőkét vesznek át feleiktől. Még egy nagy előnyt kell javukra írni, hogy t.i. a kölcsönkérő vagyoni viszonyait közvetlen ismerő egyének döntenek a kölcsön felett, tehát meg tudják akadályozni azt, hogy könnyelmi vállalkozásokba bocsátkozzék a gazdálkodó.

A szövetkezetek erőiket növelhetik azáltal, hogy az állam által létesített központokba tömörülnek, melyek lehetővé teszik, hogy tagjaiknak esetleg a helyi szövetkezet erejét is meghaladó támogatást nyujtsanak. Ezek a központok, szemben a falusi kis szövetkezetekkel, a forgalomnak aránylag legmagasabb gócpontjaiban vannak elhelyezve, onnan a szükséges tőkét a legolcsóbban szerezhetik meg, s így a pénzpiacok olcsó kamatlábát tudják közvetíteni a kis kölcsönkérőkhöz.

Tehát mint fent mondtuk, az államok tudatában vannak annak, hogy a szövetkezetek - nemcsak a hitel, hanem másfajta szövetkezet is - nagy közgazdasági és még nagyobb szociális szerepet töltenek be, épen azért a szövetkezetek támogatása majdnem minden államban meg szokott tör-

ténni kisebb, vagy nagyobb összeg erejéig. A támogatás az összes adózók költségén történik, azért a kormányok sok támadásnak vannak kitéve szubvencionálásuk miatt, de mivel e segítség végeredményben egy igen széles államfenntartó réteg javára történik, a szövetkezetek támogatása harmonikusan beleillik a mezőgazdasági szociálpolitika legfontosabb kérdései közé. A szövetkezet az egyetlen összefoglaló intézménye a haladástól el nem zárkozó falusi kisembernek, tehát az egyetlen közvetítő szerv, amelynek útján az állam praeventív társadalmi segítséget nyújthat a falunak. Elemi csapások, éhínség esetén az állam elsőrendű kötelessége a nyomorgók felségítése, a szövetkezetekkel megerősített falunak az ellenálló képessége viszont sokkal nagyobb, s így közsegélyre utaltsága sokkal kisebb, mint az így még nem szervezett falunak.

Ezért a szövetkezetek állami támogatásába újabban belenyugodtak a szövetkezeti mozgalom ellenzői, annyira, hogy még a legszabadelvűbb Angliában és Franciaországban is gondos állami fáradozással igyekeznek a szövetkezeti mozgalom megerősítésére.

Nálunk a szövetkezeti mozgalom a múlt század nyolcvanas éveiben kezdődött, egyszerre két irányban. Az egyik a Székelyföldről indult ki, a nagyszebeni takarékpénztár igazgatójának, Wolff Károlynak kezdeményezésére Reifeisen rendszer szerint, direkt mezőgazdasági hitel nyújtására alakított szövetkezet. E mozgalom az egész Szászföldet behálózta, de ezen túl nem tudott tért hódítani. Egyidőben evvel, 1886-ban gróf Károlyi Sándor indult el a másik irányban a Pestmegyei Hitelszövetkezet felállításával, amely kistrészen a megyei törvényhatóság, nagyobb részben a megyebeli gazdák által jegyzett üzletrészekkel kezdte meg működését. Ez a hitelszövetkezet mintegy központja kívánt lenni a megyei falvakban alakított helyi szövetkezeteknek, amelyenek gonbamódjára nőttek ki gyors egymásutánban. A pestmegyei központhoz csatlakozott más megyében alakított hitelszövetkezetek egy része is, mignem egészen Erdélyig mindenütt voltak tagszövetkezetei. A pestmegyei központnak e hatalmas arányu fejlődése csakhamar országos méretű átszervezését tette szükségessé, ami 1892-ben meg is történt Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézete elneve-

zés alatt, azzal a célzattal, hogy általános, összefoglaló központot alkosson. Ebben a formájában a gazdasági és szociális élet olyan hatásos intézményének mutatkozott, hogy a szövetkezeti mozgalom terjesztése és egységesítése rövid néhány évi szövetkezeti mozgalom után már országos érdekként jelentkezett, s az állam szociálpolitikai beavatkozását igényelte. Így hozta létre az 1898. évi 23. tc. az Országos Központi Hitelszövetkezetet, amelyben úgy az előbbi intézményt, mint az összes többi hazai szövetkezeti központokat beolvasztotta.

Hogy az új központnak az existenciáját a maga részéről is támogassa az állam, adó és illetékmentességet biztosított számára, tőkéjéhez egy millió koronáig terjedő alapítási üzletrésszel, 100 ezer korona szervezési költséggel, három millió italmérési kártalanítási kötvénnyel még egyebekkel járult hozzá. Egyszóval az akkor már külföldön is divatozott felfogáshoz képest a legmesszebbmenő támogatásban részesítette ezt az amugyis szépen fejlődő szövetkezeti mozgalmat.

Tekintve, hogy az O.K.H. alapításakor az ösz-

szes szövetkezetnek a központjaként jött létre, a háboru után, a változott viszonyoknak megfelelően újra kellett szervezni, amit az 1920: 30. tc. végzett el, mikoris az O.K.H. főként a mezőgazdasági hitelszövetkezetek kötelékévé lett, ilyen szövetkezet ezentul csak ennek a kebelében alakulhat, mig az ipari szövetkezeteket ugyanez a törvény egy más központba tömörítette. E törvény is helyesen ismeri fel a szövetkezeti mozgalom jelentőségét és teljes mértékben ennek a nagy elvnek a szellemében jár el.

Már fentebb megemlítettük, hogy a kisbirtokos parasztság érdekében az államnak nemcsak azért kell beavatkoznia, hogy a hitelügyeknek a megszervezésével, illetőleg önszegélyző hitelszervezetének a támogatásával a kisparasztságot az uzsoratóke karmaitól megmentse, hanem van a kisbirtokosnak ennél nagyobb veszedelme, amelyben az államot hívja segítségül; az eladósodás fenyegeti kis földceskéjét eluszáással, tehát az államnak kötelessége is megakadályozni ennek az osztálynak az elproletárosodását, amely osztály a magántulajdonhoz

való fanatikus ragaszkodásával a mai állami és társadalmi rend legerősebb támasza. Mondottuk azt is, hogy az eladósodás csiráját a jobbágytelekből lett kis parasztbirtok már születése óta magában hordta, mert váltságdíjjal terhelten került magántulajdonba, valamint a mezőgazdasági termelésnek az egyre intenzívebbé válása, az örökös társak kielégítése, a föld szükséges javítása, a felszerelés kiegészítése, s az üzemben sűrűn előforduló bajok egyre inkább szaporították a földön levő terheket, úgy hogy régebbi adósságainak a törlesztésére a kisgazda újabb jelzálog-kölcsönt volt kénytelen felvenni, amely a földhozadék tekintélyes részét lefoglalja. Tehát az a mintegy félszáz év, amely a felszabadulástól a hitelszervezet kiépítéséig eltelt, az adósságoknak olyan súlyos béklyóit rakta a földbirtokosra, amelyek gátolják a haladásban. Itt-ott jósikerű konverziók enyhítenek a nyomáson; általánosságban a birtok terhei - annak jövedelmezőségéhez képest - olyan nagy mérvű, hogy emiatt nemcsak nem juthatott teljes erő kifejtéshez, hanem jóformán csak a hitelezőknek jövedelmezve mobilissá is vált, kicsuszott a régi birtokos lába alól, s új gaz-

da kezére került.

Vannak ugyan konjunkturális időszakok, amikor a bomlási folyamat meglassodik, sőt megáll, de csak nagyon ritkán annyira kedvező, hogy a föld terheit tisztázni lehessen, sőt a következő dekonjunkturák idején még mélyebbre sülyed a paraszt az adósságban. Ujabb, a jobbágyság megszüntetésénél végrehajtottnál hatályosabb, államilag foganatosított tehermentesítésre van szükség, meg kell szabadítani a földet a régi adósságoktól, s úgy kell a gazdasági élet versenyébe bebocsátani, hogy mostmár átgondolt szociálpolitikai intézkedések állanak őrt a földbirtok további sorsa felett.

A földtehermentesítési művelet keresztülvitelének módját illetőleg igen sok féle javaslattal és próbálkozással találkozunk. Az egyik forma, amelyet Poroszország tapasztalt ki, az, hogy u.n. Regulierungsbank-ok segítségével a felmondható és magánjelzálogokat felmondhatatlan, alacsony kamatozású és mérsékelt törlesztésű kölcsönökké változtatták át. Ez a konverziós művelet csak akkor lenne egészen si-

keres, ha az állam a közpénzekből maga alapítana ilyen bankokat, hogy üzemi zavarok, rossz termés esetén még a törlesztési kötelezettséget is felfüggeszthetné átmenetileg.

Figyelmet érdemel az osztrák Hattingbergnek a javaslata, amely egy földtehermentesítési akciónak jó kiindulási pontul szolgálna, hogy t.i. a falusi megtakarítások ne vonassanak el a falutól, hanem ugyanott használtassanak fel a terhek csökkentésére.

Nagyobb szabású terv a német Hecht Félixé, amely szerint a terhek konverziója életbiztosítással köttetnék egybe olyan összeg erejéig, amely a föld terheinek, vagy csak a súlyosabb terheknek megfelelő, s így a föld tehermentesen, vagy legalábbis a legsúlyosabb terhektől mentesen kerülne az örökösökhöz. Így egy nemzedék megterhelése árán szabadulna a föld terheitől. A terv első tekintetre tetszetősnek látszik, mert óriási tömegek vonatnak be a biztosításba, tehát a kockázat egyenletesen megoszlik, de az a nagy kérdés merül fel itt, vajjon képes-e a csak saját fogyasztására berendezett kisüzem, amely kevés bevétellel rendelkezik,

még az életbiztosítási díjjal is növelni az üzem költségeit. Kiszámították, hogy ez a teher nagyobb nehézség elé állítaná a kisgazdát, mint a Landschaft-ok által nyújtott kölcsönök.

Még egy érdekes javaslattal találkozunk Ausztriában, amely már törvénytervezet alakjában is napvilágot látott 1903-ban. Ennek a lényege az, hogy egy bizonyos átmeneti idő után újabb mezőgazdasági jelzalogot csak amortizációs kölcsön alakjában lehet nyújtani, s esetleg fokozatosan a már meglévő terhek is ilyenekké alakitassanak át. Ez egy kétélű megoldás, mert csak addig hasznos, amíg újabb terhet nem kénytelen a gazda felvenni, pláne ha még a terhelési határ kimondásával is egybekötik.

Magyarországon Bernát István foglalkozott a földtehermentesítés kérdésével. Helyeselte a Hecht-féle tervezetet, s ő maga is ajánlott megoldásokat: üdvösnek találná, ha a kisüzem a hitelszükségletet a minimumra redukálná, a fennálló terheket pedig az állam különféle kedvezményekkel olcsó amortizációs kölcsönné konvertálná. Követeli a takarékpénztáraknak ebből a

szempontból való reformját, a takarékkönyvek lezárását, s az újabb megterhelésnek hatósági engedélyhez kötését. Nagy súlyt helyez a vételhátralékok és örökösödési terhek alakulását megfigyelő központi szervek létesítésére, s az örökösödési rend reformjára, mint e célból közvetve hasznos intézményekre.

Minthogy egyik módozat sem ígért végleges és kielégítő megoldást, az állam még intézményesen nem nyult a kérdéshez, hanem az utolsó évtized agrár-krízisének a hatása alatt csak a már akut bajok megszüntetésére törekedett. 1931-ben megalkotott 8. tc. a magánuton való földteherrendezés előmozdítását igyekszik elősegíteni. Ez volt az első kísérlet arra, hogy a hitelezőkkel kötött önkéntes egyezség útján a mezőgazdasági kisbirtok terhei bizonyos legmagasabb összeg keretei közé szoríttassanak. Elrendelte az erre vonatkozólag megindult tárgyalások telexkönyvi feljegyzését, mint amelyeknek az árverést függesztő hatása van.

Az 1931: 8. tc. célkitűzései meggyúsultak. Most már csak arra törekedett az állam, hogy legalább kimé-
letet biztosítson az olyan gazdálkodók részére, akik

fizető készségüket bebizonyítják avval, hogy nélkülözhető jövedelmüket hitelezőik rendelkezésére bocsátják. Evégből a kormány két rendeletet adott ki, melyekkel 1933. okt. i.-ig egy bizonyos határon felül megterhelt ingatlanokra kiméleti időt állapít meg, s perköltség kedvezményt ad. Azok a viszonyok, amelyek ezt az intézkedést szükségessé tették, nem javultak, azért 1934. és 1935. év tartamára egy újabb ME. rendelet felállítja az u.n. védett birtokok kategóriáját, mely védelmet szintén a fizetések teljesítésétől teszi függővé. E rendelet szerint a 10 holdnál kisebb birtok katasztrális tiszta jövedelmének negyvenszeresét meghaladó terhét az állam átvállalja, a kamatot leszállítja, s az így megrövidült hitelezőket kamathozzájárulással kártalanítja.

Ezek az intézkedések azonban csak ideig-óráig teszik nélkülözhetővé a gyökeres megoldást, mert a kisgazdaságok viszonylagos tőkeszegénysége az őstermelőt mindig újabb és újabb függésbe hozza más termelési ágaktól, s ez rövidesen napi-rendre veti a föld teljes tehermentesítésének kérdését, a saját hibáján kívül elszegényedett, s a köz szempontjából annyira szükséges rétegnek pedig

joga van arra, hogy az állam még áldozatok árán is a hóna alá nyuljon.

Az eladósodás mellett a kisparaszt-birtok legnagyobb veszedelme a rossz öröklési rendszer. Gondoljunk csak arra, hogy egy 10 holdas kisbirtokos halála után öt gyermek marad, tehát ezek mindegyikére csak két-két holdnyi föld jut, ami egyrészt kicsiny arra, hogy rajta okoszerű gazdálkodás folyhasson, másrészt meg új gazdája eltartására sem elegendő, s így a környező nagyobb birtok gazdájának kedvező ajánlatára könnyen megválízik kis parcellájától. Itt mostmár ismét az a helyzet, hogy a föld elfolyt a paraszt kezei közül. Ha pedig a testvérek megyegeyzése folytán csak az egyik öröklí a földet, a többi pedig ettől végkielégítést, vagy járadékot kap, a föld terhei nagymértékben megnövekednek. Az államnak megint közbe kell lépni a szociálpolitika fegyverével, és valami kielégítő megoldást keresni; a természetes folyamatot mesterséges eszközökkel feltartóztatni és irányváltozásra kényszeríteni.

Az a megoldás, amely az öröklési rendszerrel járó tulságos elporlódásból származó veszedelmek ki-

küszöbölésére a legalkalmasabbnak mutatkozott, nem más, mint az eddigi öröklési rendszernek a törzsörökléssel való felváltása.

A törzsöröklés lényegében az egyenlő örökösödési jognak a kisbirtokokra vonatkozó olyan korlátozása, amely a birtokot egy meghatározott alsó mértéken alul nem engedi szétesztani, hanem az örökösök közül a legalkalmasabbnak adja és ennek kötelességévé teszi, hogy a többi igényjogosultat más módon elégitse ki. Jogi formáját illetőleg felléphet mint általánosan kötelező intézmény, vagy lehet fakultatív, amikor az örökhagyóra van bízva, hogy törzsörökléssel megakarja-e változtatni a szabadöröklés útját. Magyarország némely vidékén külföldi példák nyomán, minden jogi kényszer nélkül is elterjedt ez a kisbirtokosok között és szinte jogerejűvé vált szokás útján. Különösen a Dunántul németjeinél divatozik, akik Tirolból vették át. Tirolban ez már évszázados szokás, úgyhogy 1900-ban már törvényes szabályozás vált szükségessé a felmerülhető viták kiegyenlítésére. A magyar lakosságnál dacára annak, hogy az 1920: 36. tct.-nek a családi otthont létesítő rendelke-

zése lehetővé tette az ilyenek nyilvánított birtokon a törzsöröklés bevezetését, nem tudott meghonosodni, aminek az oka főképen a magyar parasztnak a földhöz való fanatikus ragaszkodásában keresendő. Jelenleg tehát csak egy esetben nyer alkalmazást ez az intézmény, a szintén 1920-ban létesített vitézi telekre, amely az első adományos halála után osztatlanul száll át a várományosra.

A többi európai államok közül leginkább Németország nyugtái részén van érvényben a törzsöröklés, végrendelet hiányában kötelező, vagy fakultatív jogi intézmény alakjában, Keletnémetországban a járadéktelekre alkalmazzák, míg Németország más helyein szokás alapján terjedt el, ugyszintén Austriában is. Svájcban törvényes alapja van a törzsörökösödésnek, de a bíró dönti el, hogy melyik örökös alkalmas az átvételre. Franciaországban kizárólag csak a törpebirtok védelmére szolgál, mert csak egy hektárnyi terület osztatlan kezelését követelheti a jogosult.

Az állammal szemben a törzsöröklés bevezetésével kapcsolatban egy fontos követelményt kell felállítani, ha azt akarjuk, hogy ez az intézmény a szerepét teljesen betölthesse, t. i. a hitelnek olyan kedvező,

ehhez a rendszerhez alkalmazott módjait kell megteremtenie, hogy az örökösársak kifizetése anyagi romlásba ne sodorja az örökös, s más olyan előnyöket kell számára biztosítani, amelyek neki a birtok átvételét megkönnyítik.

Azt megállapíthatjuk, hogy a törzsöröklés a kis birtokok védelmében igenis bevált, mindazonáltal egy másik oldalról nézve olyan hibáit fedezhetjük fel, amelyek a szociálpolitikusnak a kedvező véleményét csökkenteni alkalmasak: így nagyban elősegíti a családi önzést, a birtokból kizártakat proletarizálja, kivándorlásra, vagy a városba való betelepülésre, nem kis mértékben segíti elő az egyke terjedését, nehéz még az öröklésre alkalmas személy kiválasztása is.

.

A törzsöröklés a birtoknak egy család megélhetéséhez szükséges területét kívánja az elporlódástól megvédeni, azonban a kisbirtok nemcsak öröklés folytán forgácsolódhat szerteszéjjel, hanem aként is, hogy a paraszt kénytelen birtokából egy részt eladni, hogy korábbi terheit kifizethesse, vagy üzemét folytatni tudja.

Az államnak közbe kellett lépni tehát avégett, hogy a szűk család megélhetésére szükséges legkisebb darab föld már tovább ne aprózódjék. Egyes államok ebben az irányban a birtokminimum intézményének a bevezetésével kísérleteztek, vagyis megállapították azt a legkisebb határt, amelyen túl a földből elidegeníteni nem lehet. Dániában és Németország egyes tagállamaiban törvény meg is állapítja a birtokminimumot, továbbá még egy néhány állam, de csak a telepítés által létesült kisbirtokokra vonatkozólag. Így Angliában és Romániában. Nálunk még 1836-ból ismeretes egy ehhez hasonló törekvés, amikor a jobbágytelkeket minimum és maximum határai közé szorították.

A birtokminimum általánosabb intézményesítését az az óriási hátránya akadályozta meg, hogy utját állja a apró parcellák megszerzésének, ami pedig egyetlen lehetősége, hogy a kisember földet szerezhessen. Kizárja tehát az egészséges osztálykicserélődést.

A birtokminimummal kapcsolatban felmerült a birtok maximálásának a gondolata, amely azt jelentené, hogy egy meghatározott felső határon túl egy kézbe nem folyhat

össze több föld. A magántulajdon alapján álló állam - hatalmak ezt az elvet azonban legfeljebb csak a bérletekre mondhatják ki. Mint szociálpolitikai intézménynek, a birtokmaximumak a kisbirtok védelmében csak közvetett hatása van, amennyiben a bizonyos határon túl nem terjeszkedhető nagybirtok nem fenyegeti elnyeléssel a körülötte levő kisbirtokokat, és mivel az így intenzívebben gazdálkodó nagyüzem jobb művelésével példaadója és segítője lehet a kisbirtoknak. Abban az irányban azonban, hogy a birtokmaximum a kisbirtokok szaporodását elősegítené, egyedül a felső határ megállításától gyökeresebb reform nélkül nem lehet komoly eredményt várni.

. . . .

Egy másik intézmény, amelynek a szabad Amerika adott létet, az u.n. "homestead", magyar elnevezéssel otthonmentesítés, kizárólag csak a kisemberek védelmére szolgál. Az Unióban jött létre, s ezt a körülményt azért kell kihangsúlyoznunk, mert ott a birtok szabadsága nem a középkori megkötöttségből fejlődött ki,

a korlátozás tehát nem régi elvekhez való visszahajlást jelent, hanem a kezdettől divott szabadversenynek utólagos meggondolásból származó szelidítése. Van az U. S. A. nak egy hasonló nevű és módozatu intézménye, amelyet a telepítés előmozdítása céljából létesített 1862-ben, a homestead azonban, amelyet az Unio államai egymás után elfogadtak, egyenesen a kisvagyonnak, a családi otthonnak a szociális védelmére szolgál, teljesen függetlenül a település idejétől. A homestead több európai államban is elterjedt különféle variációkban, még Franciaország is, amely pedig a szabad birtokforgalom első zászlóvivője volt, jónak látta a folyton parló, s így értékében is csökkent kisbirtokot védelmébe fogadni, az otthonmentesítésnek 1909-ben történt életbeléptetésével. A többi európai államban ez is, mint a telepések védelmét szolgáló intézmény ismeretes. Magyarországon 1907 és 1908-ban keletkeztek hasonló intézmények, míg az 1920: 30. tc. a földbirtokrendezés során juttatott ingatlanokra megengedi a homesteadnak maradék nélkül való alkalmazását.

Az otthonmentesítésnek a lényege az, hogy akár kötelezőleg, akár fakultative családi otthonnak nyilvánított, az állam által meghatározott nagyságu, mező-

gazdaságilag művelt föld a hozzátartozó családi lakóházzal, eszközökkel és állatokkal együtt mentes az adósságba való lefoglalás alól, nem lehet az ilyent tulságosan megterhelni, elidegeníteni, esetleg meghatározott örök-lési rend szerint felosztani. A védelemben részesített vagyon felső határát az illető dolgok terjedelmének, vagy értékének a maximumában szokták megállapítani.

Ha a kritikai részét nézzük a dolognak, azt kell mondanunk, hogy ez az intézmény egymagában szintén nem elegendő a kisbirtok védelmére, mert a terhelési tilalom csökkenti a birtok hitelképességét. Ismét oda lyukadunk ki, hogy ha komoly eredményeket akar az állam az otthonmentesítéssel produkálni, vele együtt megfelelő hitelszervezetet kell kiépíteni, különben hitel hiányában az ilyen birtokon extenzívvé válik a termelés, sőt gyakori eset, hogy a gazda földjét bérbe kénytelen adni. Nagy hibája még az intézménynek, hogy többnyire fakultatív, s a konzervatív gazda nem veszi igénybe a védelmét. . . .

A birtoknak több, egymástól távoli szétosztottsága a nagybirtoknak is hátrányos, mert a művelés centralizálását mehezíti, s intenzitását veszélyezteti, költsé-

ges és időpazarló. Mindezek a hátrányok még súlyosabban ütköznek elő a kisbirtoknál, amely igaerővel és felügyelettel is kevésbé győzi, s így neki a szétszórt parcellák művelése igen nagy munkaveszteséget okoz. De veszedelmes az eldaraboltság a kisbirtok konzerválási szempontjából is; a többi birtoktesttől távolabb eső kis földdarabtól a birtokos könnyebb szívvél válik meg, tehát a tagositatlan és kisebb darabokban levő parasztbirtok könnyebben züllik szét és olvad el, mint a kevesebb, de nagyobb darabokból álló komplexum.

A mezőgazdasági kisüzem szétdaraboltságából származó bajainak a leghathatósabb ellenszere gyanánt a hatósági tagosítási művelet látszik, amely nem egyéb, mint a község határának olyan újabb felosztása, amelynél az egyes, határozottan szétvált művelési ágak korlátain belül, mindenki összesítve, egy tagban kapja meg birtokát.

Am ez az orvosság is csak átmeneti hatásnak bizonyult, mert néhány év után az öröklés, a házasság, még inkább az adás-vétel kezdik megbontogatni az új rendet, hamarosan újabb tagosítást tesznek szükségessé. Nehézsége a műveletnek már a megkezdésénél jelentkezik, mert a kis -

birtokosok körében rendszerint népszerűtlen, s megtörtént már az is, hogy fegyveres ellentállásra talált. Erzi ugyan a paraszt a szétdaraboltságnak a hátrányát, ez azonban nem olyan erős, hogy legyőzze kis földdarabkái iránti szeretetét, s aggodalmát, hogy rosszul jár a cserénél.

Megesik, hogy a tagosítás iránti kérelmet módosabb gazdák terjesztik elő, hogy földjeiket egy darabban kapván meg, még módosabbnak lássanak, tehát így látszólag a gazdagok a tagosításból még gazdagabban kerülnek ki, ez a kisparaszt gyanuját felkeltette, hogy a gazdagoknak kedvez. Ezek az okok magyarázzák azt, hogy a tagosítás előnyei után nem kaptak úgy, mint ahogy ez megérdemelné.

Nálunk két 1908-ból származó törvény igyekezett a már jóval előbb ismeretes intézményt népszerűsíteni azáltal, hogy körülményességeit lenyeste és óriási állami kedvezményt biztosított a tagosító községeknek, mégis csak gyéren fordult itt-ott elő ezután is, mert a törvények az érdekeltséget nagy hányadának a kezdeményezésétől tették függővé a tagosítás megkezdését, vi-

szönt nehéz volt egy községben elegendő hozzájárulást találni. Az 1924: 7. tc. a tagosításnak már sokkal nagyobb alkalmazási lehetőséget teremt, annak a kimondásával, hogy azokban a községekben, amelyekben a földbirtokrok reform során sok új birtok keletkezett, az O.F.B. hivatalból tagosítást rendelhet el.

Összegezve a kisbirtokot védő ezen intézményekről elmondottakat, azt látjuk, hogy van sok jó és van sok rossz oldaluk, az egyikben a jó, a másikban a rossz van tulsulyban, de azt láttuk, hogy végleges és teljes megoldást egyik sem biztosít, csak átmenetileg, vagy részben hoznak enyhülést a kisbirtok bajaira. Sikertelenségük oka abban kulminál, hogy a birtok szabad forgalmának a rendszereével nem mertnek szakítani, s többnyire csak fakultative állapítanak meg bizonyos birtokkonzeráló lehetőségeket. Mégsem szabad lekicsinyelnünk őket, mert még a mezőgazdasági szociálpolitika első tapogatózó kísérletei. Valamit mindig segítenek, míg végre a természetes fejlődés rávezet arra az utra, melyen e kérdések végleges rendezést nyerhetnek.

Ugyanilyen féleredményesség jellemzi azokat a kísérleteket is, amelyek a birtoktalan mezőgazdasági elemek földhöz juttatására törekednek.

A mezőgazdasági szociálpolitika törekvése épen az, hogy a felemelkedés társadalmi utját a nincstelen munkásnak a törpe és kisbirtok állomásain keresztül a középbirtokos osztályig lehetővé tegye, így ellentétben az ipari szociálpolitikával, nem proletár, de középosztály politika. A mezőgazdasági művelést végző nép birtoktalansága két különböző - bár egymásbafonódó - okból eredhet: a népnek nincs akkora anyagi ereje, hogy birtokot szerezhessen, vagy pedig ha kellő anyagi ereje lenne is, mint konjunktúrális időkben szokott előfordulni, a neki alkalmas föld lefoglaltsága miatt nincsen föld, amelyet megvehetne.

A földhöz juttatás eszközei idáig szerények voltak, s inkább csak azokat tudták emelni, akik valamely, morális előny folytán az alsóbb rétegből már egyébként is kezdtek kinőni. Nem az a baj, hogy a segítség az értékesebb elemet emelte ki, hanem az, hogy a szükös eszközök miatt a kiválasztás az értékesebbeknek is csak egy kis töredékre terjedt ki.

Logikus, hogy a kellő anyagi erővel nem rendelkezőknél az első lépés a földhözjutás felé az, hogy alkalmat találjanak a mezőgazdasági termelésnél kifejtett szorgalmukkal arányban a gyümölcsök élvezetére, s így kedvező esztendőekben némi megtakarításra, ami további előrehaladásuknak az alapját megvetheti.

A segítség első módja itt a közvetlen kisbérlethez juttatás intézményes megszervezése nagy állami támogatással és kedvezményekkel, nehogy a nagybérlőtől kelljen albérletbe földet váltani a parasztnak uzsora feltételek mellett, jogi személyek pedig egyenesen morális presszió útján köteleztessenek a kisbérletek szaporítására. Ilyen módon feltehető, hogy a kisbérletek odavezetnek, hogy a törekvő munkásnép szerény megélhetésen kívül némi tartalékot gyűjtsön. Ez azonban csak kezdetleges lépés a földtulajdon megszerzése felé, mert a rövidlejáratu kisbérlet olyan bizonytalan valami, amelyre nem rendelkezőkre áll, holnap elveszhet. Azért sokkal hatásosabb, ha ennek az egyszerű kisbérletnek az időtartamát úgy hosszabbítják meg, amely sokkal több reményt nyújt a föld tulajdonának a megszerzésére és a

bérleti összeget is úgy állapítják meg, hogy az némi törlesztési részt is foglaljon magába, s e törlesztés évtizedeken át a bérlő birtokába juttatja a földet. Ezzel a módszerrel mindkét fél csak nyerhet, a tulajdonos azért, mert nem kell földjét a kiuzsorázástól féltetni, s a bérlők folyton változó tömegével bajlódni, a kisbérlő is, mert szorgalma tulajdont szerez számára.

A földhözjuttatásnak ezt a módját nevezzük járadékbirtoknak, amelyet már régen ismer a mezőgazdasági szociálpolitika, mint a vagyontalan kisembernek földhöz vezető útját. Nagyobb eredményekkel idáig csak Poroszország alkalmazta az 1891.-i törvényekkel való életbeléptetése után. Nálunk csak az 1920-as földbirtokreformmal kapcsolatban vált ismeretessé járadéktelek néven. A gyakorlatban járadéktelek alig létesült, ugyanis sikeres lebonyolításukhoz altruista hitelszervezet volna szükséges, amilyen azonban még egyáltalán nincs.

A kisüzemek támogatása és elsokasítása terén a legteljesebb hatású eszköz a telepítés, amely tör-

ténhetik az államalkotó faj érdekében állampolitikai szempontokból, ilyenkor, mint nemzeti birtokpolitika jelentkezik, de történhetik a föld művelésének intenzitása szempontjából, amikor gazdasági és történhetik azért, hogy a túlnépesedett területek földnélküli lakosságát kevésbé népes területekre levezesse és existenciához juttassa, amikor mint szociális birtokpolitika jelentkezik. Minket itt a telepítés csak szociális kihatásai szempontjából érdekel, tehát vele csak mint szociálpolitikai eszközzel foglalkozunk.

A telepítés a legnagyobb mérvű birtokpolitikai akció, amelyet szociális okokból csak az állam szokott teljesíteni - más szempontból erősebb közületek is - . Ez a földmegosztás egyenetlenségét már több irányban óhajtja orvosolni, vagyis nemcsak teljesen vagyontalan embereknek juttat kisebb földdarabokat, hanem a kisbirtokosok földszerző és kikerekítő vágyát is igyekszik kielégíteni.

A telepítésnél az állam saját birtokait, vagy e célra összevásárolt egyéb ingatlanokat felosztja kis gazdasági üzemek létesítésére, vagy kiegészítésére alkal-

más darabokra és azokat szétesztja. A dolog természete hozza magával, hogy a keletkezett apró üzemekre a járadéktelek elvei nyerne alkalmazást, a törzsöröklés érvényesülése mellett.

A telepítési hely megválasztása függ a telepítés céljától. A nemzeti irányú telepítés azokat a vidékeket kívánja államhá elemekkel benépesíteni, ahol az idegen fajuk nagy száma miatt a nemzeti szempontok háttérbe szorulásától lehet tartani. A szociális érdekü telepi - tés viszont ott igyekszik a földosztás egyenlőtlenségeit orvosolni, ahol legtöbb a birtoktalan paraszt, vagy nagyon elporlódott birtoku és terjeszkedni nem tudó kisbirtokos. A telepítést szintén csak kiegészítő megoldásnak kell tartanunk, de mivel a telepítésnél az állam a méltányos eljárás annyi kedvező módozatát állapithatja meg, hogy ez a kisemberek földhözjuttatására egyik legalkalmasabb eszköznek bizonyul.

Vannak viszont a telepítésnek is gyengébb oldalai. Ezt csak azért említjük fel, hogy tulzott reményeket senkise tápláljon iránta és végleges megoldást ne várjon tőle, mert az új környezetbe cseppent telepesnek annyi

nehézséggel kell megküzdeni, hogy rendszerint nem jut el odáig, hogy megvalósulhasson az állam által a telepítéskor kitűzött magasabb eszmény.

Magyarországon a telepítési politika olyan régi, mint maga az állam, modern alapokra azonban csak az 1894: 5. tc. megalkotása óta tett szert, mely törvény a telepítést, mint szociális és birtokpolitikai intézményt a legkisebb részletekig menően szabályozza. E törvény alapján történtek is telepítések, de az anyagi eszközök szűke miatt hamar abba kellett hagyni. A kérdés Darányi földművelésügyi minisztersége alatt vetődött fel ismét, amikor a már előbb nyert tapasztalatok hasznosításával akarták újra szabályozni a telepítést fokozottabb állami dotáció mellett. A vonatkozó javaslatot az akkori politikai viszonyok miatt a törvényhozás elvetette. Hathatósá kívánta még tenni a telepítést az 1911: 15. tc., amely a lebonyolításra az Altruista Bankot állította fel, de a hamarosan kitört világháború megakadályozta azt, hogy siker koronázza az állam jószándékát.

A külföldi telepítések közül különösen az angoloknál domborodik ki a szociális szempont. Itt a magán-

tulajdon korlátozásában annyira ment az állam a siker érdekében, mint sehol sem, bebizonyítván azt, hogy a közérdek felismerése után a szükséges intézkedések kiválogatásában a konzervativizmus egyáltalán nem gátolja. Itt, minthogy az eljárás során a kisgazda boldogulásának akadályaira is ráterelődött a figyelem, a telepítő akció minden vonatkozásban erősítette a falu népét.

A nagyobb szabású telepítések közül kiemelkedik még a poroszországi, melyet főként faji szempontok vezéreltek, hogy t.i. egyes vidékeken a németiséget a lengyelekkel szemben erősítsék, de mellékcélkitűzés gyanánt szociális követelményeket támasztottak itt is a telepítés eredményét illetőleg. Romániában az 1907. évi parasztlázadás óta foglalkoznak komolyan a telepítés gondolatával, anyagi alapot teremtendő hozzá 1912-ben konfiskálták a községi, egyházi és iskolai birtokokat, nagyobb eredmények azonban itt sem jelentkeztek. Oriási arányú telepítések voltak még Oroszországban, amire kis tulzással azt mondhatnánk, hogy ez alkalommal új honfoglalás játszódott itt le. De akármelyik európai államot is nézzük, azt látjuk, hogy a múlt század végén

és jelen század elején tulesett a telepítéssel kapcsolatos próbálkozásokon, több kevesebb sikerrel.

Ha korszerűek akarunk maradni, meg kell emlékeznünk arról, hogy a világháboru teremtette viszonyok ismét előtérbe helyezték Europa szerte a telepítés kérdését. Nálunk is csak a minap emlékezett meg a sajtó egy újabb telepítési javaslatról, amely most van kidolgozás alatt. A kérdés megoldhatónak az illetékesek előtt csak a hitbizományi kérdés szabályozásával kapcsolatban látszik, mert a szükséges földterület csak így teremthető elő. Megkötöttségben továbbra is legfeljebb csak háromezer holdnyi terület maradna meg, az ezen felüli területet az állam kisajátítja, illetőleg megváltja a telepítés céljaira. Már előre látható, hogy két nagy akadály miatt a már annyiszor tervezett, s a köz szempontjából annyira üdös hitbizományi revízió nem lesz keresztülvihető: az egyik akadály a megfelelő pénzalap hiánya, a másik pedig az, hogy a magántulajdonba való ilyen mély beenyulás a magyar állam részéről alig képzelhető el, mert a már egy kommunista forradalmat átélt ország sokkal

inkább ragaszkodik a magántulajdon sérthetlenségének nagy elvéhez, mint akármelyik más állam a világon.

Pedig a hitbizományoknak, s a többi kötöttfor-galmu birtoknak, amilyenek az egyházi birtokok, alapítványi-, állami-, községi-, egyleti- és részvénytársasági birtokok forgalmi korlátozásainak a megszüntetése az egyetemes emberi érdekeknél fogva nagyon is indokolt. A korlátozások még a földbirtok alacsony értékelése idején keletkeztek, ésszerű tehát, hogy ne maradjanak érintetlenül akkor, amikor százezrek vágyódása fűződik a fontosságában mostmár általánosan elismert földhöz. A szociálpolitika szemüvegén a ma problémái szempontjából nézve ezeket a kötött birtokokat, csak hátrányos tulajdonságaikat vehetjük észre és nem törődhetünk avval, hogy valamikor nagy közcélokat szolgáltak.

A földhözjuttatás eszközeinek a sorában szociális eredményei szempontjából utolsó helyen áll a parcallázás, amely a legkevésbé mesterséges és kedvezményezett faja a birtokviszonyok egyenlősítésének, épen azért tulajdonképen alig lehet a szociálpolitika eszközei közé számítani. Eredeti célja rendszerint egy -

szerü üzleti vállalkozás, csak eredményében van némi birtokpolitikai vonás. Legtöbbször nem is az állam rendez parcellázási akciót, hanem nyereszkes vállalatok, az államnak a tevékenysége csak arra szorítkozik, hogy földhözjutottak érdekében kellő korlátok közé szorítsa, nehogy a földszükséget uzsoráskodásra, s a föld népének a becsapására használják fel.

Nem volna teljes ez az értekezés, ha nem foglalkoznánk legalább nagy vonásokban a kizárólag szociálpolitikai céllal alkotott 1920: 36. tc.-ünkkel. E törvény tulajdonképpen egészen új intézményt nem alkotott, hanem az eddig ismertett szociális birtokpolitikai intézmények közül azokat, amelyek a gyakorlatban kiválóbb eredményt mutattak fel, tervszerűen kombinálva a birtokmegosztás szociális igazságtalanságain mintegy egységes és gyökeres birtokreform akar segíteni. Közérdeknek minősíti a kényszerkiszajátítást a földdel nem bírók érdekében. A kis üzemek szaporítását a túltengő nagy birtokrovására tartja megfelelő utnak a szociális nyugalom megteremtésére.

A törvény valamelyes rést üt a magántulajdon sérthetetlenségén és hogy ez megtörténhetett, azt csak az előzőleg lezajlott forradalmi eseményeknek lehet tulajdonítani. Az 1918. októberi forradalom a nagybirtok kisajátítására és földnélküliek közötti szétosztására hozott törvényt, a proletárforradalom pedig a nagybirtokot szövetkezeti alapon átszervezve adta át a dolgozók kezére, tehát a földtulajdonnal már kétizben is megkecsegtetett alsó rétegeket csak földdel lehetett most is lecsillapítani. Így a föld kérdést nem lehetett többé napirendről levenni, annálkevésbé, mert külföldön is kb. hasonló társadalmi konvulziók hasonló reformációkat teremtettek meg.

A magyar birtokreform voltaképen nemcsak az 1920: 36. tc.-ben van lefektetve, hanem három, szervesen összefüggő állami elhatározásban ölt testet: az említett 1920: 36. tc.-ben, amely a szorosabb értelemben vett birtokreform, a halasztást nem tűrő sürgős esetekben a házhelyek kisajátításáról és kisbérletek alapításáról szóló 1920:29. tc.-ben, amely külön kiragadja és gyorsabb végrehajtás alá vonja azon leg-

főbb szociálpolitikai intézkedéseket, amelyek sürgősebbek, hogysesem a reform igazságos végrehajtásának itt-ott lassu menetébe beilleszthetők volnának; végül a vitézi telek intézményében, amely a kisbirtok konzerválásának a hazai viszonyokhoz a reform létesítésekor adott közhangulathoz mért módja.

Mint mondtuk, ezek közül a legegyetemesebb - a másik kettő csak részletkérdéseket old meg - az 1920. évi 36. tc., amely kilenc fejezetben oldja meg a magyar birtokreform legégetőbb problémáját. Az első fejezet felsorolja azokat, akiket érdemesnek tart arra, hogy számukra a földszerzés megkönnyítettessék. A második fejezet a reform lebonyolítására egy független birói szervet, az Országos Földbirtokrendező Biróságot állítja fel, a harmadik és negyedik fejezet az állam elővásárlási jogát és a megváltási eljárást szabályozza. Egyik legfontosabb pontja a reformnak az ötödik fejezet, amennyiben azokat a területeket, amelyek eddig a főhaszonbérletők üzleti érdekeit szolgálták, felszabadítja, s a kisbérletőket közvetlenül az állami szervekkel hozza kapcsolatba. A hatodik fejezet a magánosok által üzemeltetett

parcellázási üzletet tereli a szociális igényeket sokkal inkább kielégítő mederbe. A hetedik fejezet a járadéktelek intézményét honosítja meg, míg a nyolcadik a "családi otthont védő rendelkezések" cím alatt a hometeadot ülteti át jogrendszerünkbe és végül a kilencedik fejezet a pénzügyi lebonyolítást oldja meg. Ezt kiegészíti az 1928. évi 41. tc. felállítván a Földbirtokrendezés Pénzügyi Lebonyolítására Alakult Szövetkezet /Lebosz/.

A kritikák, támadások, a jogos és jogalap nélkül felemlegetett sérelmek tömegében nehéz a földbirtokreform hatásainak objektív méltatása. Az eredmény még csak futólag tekinthető át, a gazdasági és szociális hatása még ismeretlen. Az Önge megbízásából széleskörű adatgyűjtés folyt ebben az irányban. Az anyagot Buday Barna dolgozta fel, s arra az eredményre jutott, hogy az új parcella-birtokok termelő képessége csökkent a szakértelem és kellő felszerelés hiánya miatt, tehát igen nagy nehézségekkel kell megküzdenie az új birtokosoknak, ami azonban nem egyéb, mint minden ilyen nagyarányú szociális reformnál fellépő gyermek-

betegség. Az államnak pedig folyton résen kell lenni és újabb, még újabb intézményekkel kell alátámasztani és megvédeni a hatalmas áldozatok árán kiküzdött, relative mégis csak szép sikert.

.

A mezőgazdasági szociálpolitika másik nagy ágazata a szorosabb értelemben vett munkásügy, a mezőgazdasági termelésnél egyéb anyagi eszközök híján kizárólag csak fizikai erejükkel résztvevők ügyét karolja fel.

A munkáskérdés a mezőgazdaságban sokkal régebbi keletű, mint az iparban, hiszen az ipar még gyermekcipőkben járt, amikor a középkorban súlyos nyomorban színlődő parasztság lázadásai reszkettették meg Európát. Ezeket a megmozdulásokat leverték, maradt minden a régiben, hacsak büntetésképpen még sanyarubb sorsra nem kárhoztatták a magáról elfeledkezett paraszttömeget, mint nálunk is történt az 1514-iki Dózsa-féle jobbágyforradalom után. A nyomorult mezőgazdasági munkás az ujkorban az első alkalmat megragadta, amely sorsának jobbrafordítására kínálkozott, tehát amikor

a mindjobban fellendülő ipar munkáskezekben konkurrenciát támasztott a mezőgazdaságnak, tömegesen kezdték elhagyni a dolgozók a falut, s az így bekövetkezendő munkáshiánytól mindinkább félni kellett a mezőgazdaságnak. A paraszt a magánál előnyösebbnek és szabadabbnak ítélte az ipari munkás helyzetét és vonzotta a városi élet is. A város pedig szívesen felvette a tömeget, mert olcsóbb munkaerőt szállított, s mikor már a hazai ipar nem volt képes foglalkoztatni a tömegeket, megindult a kivándorlás Amerika felé. A szociális hátrányok hamar nagymértékben jelentkeztek; a falut elnéptelenedés fenyegette, csökkent a szaporodás, mert a városban a natalitás kisebb, csökkenő tendenciát mutat a földművelés intenzitása is. Ezzel szemben szaporodik a társadalom legnyugtalanabb rétege az ipari proletariátus, sőt a mezőgazdasági munkásság között is mindnagyobb mértékben ütötte fela fejét a szociálizmus, amely a múlt század végén nálunk is véres zavargásokat idézett elő, pl a békés- és csanádmegyei aratósztrájkokkal kapcsolatban bekövetkezett, szinte forradalmi eseményekre kell itt utalnunk.

Mindezek arra indították az államokat, hogy a mezőgazdasági munkajogot is intézményesen, a legkisebb részletekre kiterjedőleg szabályozzák és a mezőgazdasági munkásokat védő intézményeknek olyan rendszerét építsék ki, amelyek vonzóbbá tudják tenni a mezőgazdasági munkát és minél kellemesebbé a falusi életet, amivel a paraszt helyzetét legalább az ipari munkásénak a nivójára lehetne emelni. Ezért részletesen meg kell állapítanunk az államnak e téren való teendőit és követelnünk kell, hogy: avatkozzon be a birtokos és munkás közötti szerződéseknek legalább a főbb pontjaiba, azaz egy olyan rendtartást kell készíteni, amely a munkaidő, a vasárnapi munkaszünet, a bérfizetés, bérlevonás, felmondás, szervezkedési szabadság szabályozása és a munkaközvetítés kérdését rendezi, hogy ilyen esetek felmerülésénél ne kelljen a munkásnak tárgytalanul állania. Gondoskodni kell a mezőgazdasági munkásról betegség, balesetokozta munkaszünetelés, rokkantság és aggkor okozta munkaképtelenség esetére, hisz ezek tekintetében máris egy egész világ választja az ipari munkásságtól; emelni kell a vidék kultúrszínvonalát, iskolához, könyvtárhoz, oktató és szórakoztató előadásokhoz a falut is hozzá kell segíteni.

Az erőszakos eszközök alkalmazásában, mint az elvándorlás megtiltása, vagy a mezőgazdasági munkásság közt levő forradalmi erjedésnek csendőrszuronnal való elfojtása, bár sokszor ez az egyedüli hatékony eszköz, nincs köszönet, egyedüli célravezető módnak kizárólag csak a parasztság életviszonyainak emelése mondható.

Nálunk a mezőgazdasági munkás-szociálpolitikának első hirnöke az 1898: 2. tc., amely a birtokos és a munkás közötti szerződéses viszonyt szabályozza, s ezzel e téren Európában mintegy uttörő munkát végzett. Megkivánja e törvénycikk, hogy a szerződést a jegyző-nél kössék meg és a tartalmát a munkásnak még külön pontosan magyarázzák meg. A munkásra bizza, hogy fizetése fejében termény helyett készpénzfizetést kíván-e. Kötelezőleg kimondja a falusi segélyalap felállítást, amely a szorult helyzetbe került munkást van hivatva támogatni. Az állam jószándékai tehát félreismerhetetlenek a törvénnyel mégis a munkásság körében népszerűtlen volt és rabszolga törvénynek nevezték el, mert viszont a munkásság részéről sem tür meg semmiféle szerződésellenes magatartást. Evégből eltiltja a sztrájkot,

amely szerinte nem egyéb, mint az ország élelmezésére termelt javak jogtalan pusztítása és megengedi, hogy a beszerződött munkást elővezessék. A törvény kedvező eredménye a kormányzatot a többi égető baj orvoslására ösztökélte, ami a következő években újabb földmunkást védő törvények megalkotására vezetett, ilyenek az 1899: 41. és 42. tc. és az 1900-ban meghozott, erdőmunkások és dohánytermelő munkások jogviszonyait rendező törvények.

Nem haladhatunk el észrevétlenül a mezőgazdasági cselédek szociális bajait ujonnan orvosolni akaró 1907:45. tc. mellett sem, amely részletes szabályozást tartalmaz a cseléd minden viszonyát illetőleg és számtalan munkásvédelmi rendelkezést ír elő, kötelező pihenőnap engedélyezése, a munkásnak egészséges lakásban való elhelyezése, a trótktilalom szigorú betartása állapittatik meg a cseléd tartó főkötelessége gyanánt. Innentől kezdve egész sor mezőgazdasági szociálpolitikát kimélyítő törvényről számolhatunk be, melyek közül kiemelhető a munkásházak építésének állami támogatását elrendelő törvény.

Uj fejezete kezdődik nemcsak az ipari, de a mezőgazdasági munkásügynek is a világháboru befejezésétől, mert az akkor megalakult Népszövetség avval a megokolással, hogy a világbéke a szociális igazságosság szilárd alapjaira helyezendő, a legmesszebbmenő mértékben felkarolta a munkásság ügyét. E célra egy egész külön szervezetet létesített, amelynek a szálai a nemzetközi munkaügyi hivatalban futnak össze. Ez sok üdvös javaslatot terjesztett már a tagállamok kormányai elé, de sajnos, az ellenkező érdekcsoportok miatt csak néhány lett törvénybe iktatva, de így is nagymértékben lendítette előbbre a munkás helyzetét. Nálunk a nemzetközi munkaügyi hivatal kezdeményezésére létrejött mezőgazdasági munkást védő törvények közül az 1923: 24. és 25. tc.-kek emelkednek ki, az első a mezőgazdasági munkaviszonyból eredő kérdésekben a közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozó eljárást szabályozza, a második munkaerejük jogosulatlan kihasználásától védi meg a mezőgazdasági munkásokat.

Bizonyos mértékig rendezve van már a mezőgazdasági biztosítás is nálunk az 1900: 16. és 1913: 20. tc.-

kekkel, melyeket szintén a nemzetközi munkaügyi hivatal kezdeményezésére alkotott 1922: 2. tc. tesz hatályossá. E törvények intencióit az általuk szervezett, illetőleg megreformált Országos Gazdasági Munkáspénztár van hivatva megvalósítani, amely a biztosításon kívül még sok más szociálpolitikai intézményt vezetett be és honosít meg még ezután is a falusi lakosság körében.

Ez az intézmény alkalmas arra, hogy a mezőgazdasági szociálpolitika továbbfejlesztésének hordozója legyen, mert szervezetének szerencsés megoldásával lehetővé vált, hogy nem kell csupán munkásvédelemre szoritkoznia, hanem bizonyos kötelező biztosítási nemeken túl a földművelő népesség egyetemét bevonhatja gondoskodása körébe. Ugyanis mint ahogy a gyakorlatban a határvonal is elmosódik gyakran a munkás és a kisbirtokos között, ugy a szociálpolitika védelmének sem szabad szigoruan disztigválni, annális kevésbé, mert a földművelő népnek e két eleme egyforma nehezen hozzáférhető a szociális gondoskodás számára. Olyan vonatkozásokban, ahol a munkás függő szerepe

kidomborodik /munkaszerződések szabályozásánál, lakásviszonyai javításánál/ a munkást még külön is védeni kell, hogy életfeltételei rosszabbak ne legyenek környezeténél. A környezetet pedig folyton emelni, s ezzel a munkást is kedvezőbb életviszonyok közé juttatni a mezőgazdasági szociálpolitika állandó feladata.

.

Befejezésül még meg kell említenünk azt, hogy az államok eddigi szociálpolitikai tevékenysége főként a termelés és ezzel kapcsolatos jövedelemeloszlás terein mozgott, tehát jövő feladataik gyanánt azt kell rájuk róni, hogy a forgalom terébe is kiterjesztve jótékony működésüket, az ország kereskedelmi és vámpolitikai, valamint piaci intézményeit is aként reformálják meg a lehetőség határai között, hogy az értékesítés a spekuláció kilengéseitől mentesen méginkább biztosítsa a dolgozó mezőgazdasági osztályok nagyobb erő kifejtésével járó többtermelés teljes eredményét.

V é g e.

./.

Forrásmunkáim:

1. Balás Károly: A szociálpolitika főkérdései. 1929.
2. Bernát István: Agrárpolitika. 1903.
3. dr P. Bozóky Ferenc: Közgazdaságtan. 1934.
4. Buday László: Agrárpolitika. 1922.
5. Czettler Jenő: Agrárpolitika. 1932.
6. Dániel Arnold: Föld és Társadalom. 1911.
7. Heller Farkas: Közgazdaságtan. 1920.
8. Közgazdasági Enciklopédia. 1929.
9. dr Mattyasovszky M.: A törzsöröklési jog és törzsöröklési szokás. 1904.
10. Sebess Dénes: Adatok a magyar agrárpolitikához a jobbágyszabadság után. 1908.

.

DEBRECENI EGYHÁZKERESZTÉLYES
13164 100
Gyermekotthon